

Vinkem

De evolutie van een dorp volgen gedurende de tweede helft van de XVIe eeuw en de eerste helft van de XVIIe eeuw, is geen gemakkelijke taak. Plattelandsdorpen beschikken nu eenmaal niet altijd over goed bewaard archief voor die periode, zoals dit het geval is voor de meeste steden (1). Voor het dorp Vinkem (prov. West-Vlaanderen, arr. Veurne, kanton Veurne) in de Kasselrij Veurne beschikken wij wel over enkele bronnen die ons toelaten de evolutie van dit dorp te benaderen. Vinkem, dat momenteel samen met de aanpalende gemeente Wulveringem de huidige gemeente Beauvoorde uitmaakt, was nooit een grote parochie: haar grootte bedroeg in 1592 532 ha (2), in 1631 werd haar uitgestrektheid berekend op 529 ha (3). De oppervlakte bedroeg, voor de fusie met Wilveringem, 527 ha (4). Deze «houtlandsche prochie» zoals P. Heinderycx haar noemde (5), is volledig in het zandleemgebied gelegen (6).

De oudste gegevens, die wij over de bewoning en bewoners van Vinkem bezitten, konden wij afleiden uit het kohier van de 100e penning van 1569 (7). Deze fiscale bron bevat voor Vinkem een opsomming van alle onroerende goederen waarop de 100e penning betaald moest worden.

(1) Er zijn gelukkige uitzonderingen: zie o.a. Oostkerke in de Kasselrij Veurne, inventaris opgemaakt door L. Danhieux.

(2) RAB, Kerkfabriek Vinkem, voorlopig nummer 1: *Terrier van Vinkem van 1592*, laatste folio v^o. Voor de omrekening van gemeten in ha.: P. Vandewalle, *Oude Maten in de Kasselrij Veurne*, in *Handelingen van de «Société d'Emulation» te Brugge*, CX (1973), pp. 102-103.

(3) SAV, 909, f° 3.

(4) E. De Seyn, *Geschied- en Aardrijkskundig Woordenboek der Belgische Gemeenten*, 2 dln. Turnhout, s.d., p. 1437.

(5) Pauwel Heinderycx, *Annalen van Veurne. Beschrijving der Prochien en Leenhoven of Beschryvinghe van de Prochien binnen de Casselrye van Veurne*, uitgave Heemkring Bachten de Kupe, Nieuwpoort 1964, p. 61.

(6) Zie de kaart der landbouwgebieden van België.

(7) SAV, 920 B, kohier Vinkem.

Om fiscale redenen werd in de bron duidelijk het onderscheid gemaakt tussen de landerijen en hoeven die «winnende» landen waren en de huizen zonder «winnend» land. Voor alle gronden, hoeven en huizen werd vermeld wie de eigenaar was, wie het goed of huis eventueel in pacht hield, welke de pachtprijs was en, voor een eigendom door de eigenaar zelf gebruikt, de eventuele pachtwaarde van het goed. Het kohier werd opgesteld door vier taxateurs, van wie de bezittingen niet in het kohier van Vinkem maar in een afzonderlijk, maar verdwenen, kohier werden opgetekend; uit andere bronnen konden drie van de vier taxateurs en hun goederen teruggevonden worden, hun namen waren : Lioen Baroudt, Marcx Liebaert en Pauwels Schipman (8).

Aan de hand van het 100e penningkohier konden wij een lijst opstellen van de belastingbetalers die hoogstwaarschijnlijk ook gezinshoofden waren, waardoor wij aldus een haardentelling kunnen uitvoeren. In tabel I brengen wij een aantal gegevens betreffende de huizen samen (9).

Tabel 1.

- kolom A : de aard van het huis : H : huis zonder meer; H + b : huis met boomgaard; H + h : huis met hof; H + (getal) : huis met grond in ha.
- kolom B : namen van de bewoners;
- kolom C : toestand van de bewoner : E : eigenaar; P : pachter;
- kolom D : pachtprijs of pachtwaarde in lb. gr. VI.

A	B	C	D
H + h	Pieter Schipman fs Antheunis (10)	P	1,50
H + 0,6	Adriaen de Pol	P	2,33
H + 0,4	Jan vander Eeke	P	2,33
H	Claeys de Man	P	0,75
H	Abacuck de Baers	P	0,75
H + 0,06	Jan Hannes	P	0,75

(8) SAV, 920 B, Vinkem : kohier van Redresse.

(9) SAV, 920 B, kohier Vinkem, f° 7-9 en 2 v° - 3.

(10) Gebruikte afkortingen : fs., fa. : filius, filia; Jo. : Jonkheer, Jonk-vrouw; Mr. : Meester; rla. : relicta, weduwe.

H + 0,3	Jan de Poortere	P	1,50
H	Karel Voeghelaere	P	0,66
H	Joos Perdu	P	0,66
H + b	Omaer vander Eke	P	1,25
H + 0,1	Bouden vander Leye	P	1,33
H	Mayeken rla. Ricke de Wese	P	0,83
H	Claeis de Pape	P	0,66
H	Ydonie Pauwelens	P	0,58
H	Jan Coppen fs Antheunis	P	0,54
H + 0,2	Noweel Moerdach	P	1,08
H	Victoor vanden Male	P	0,58
H + b	Jacob van Male	P	1,83
H + h	rla Pieter de Vos	P	1,25
H	Charels Marisaël	P	1,00
H	Pieter Wayetghane	P	1,50
H	Adriaen de Boeye	P	0,66
H	Lauwers vanden Walle	P	0,66
H + 0,1	Leynaert Christiaen	P	0,83
H	Jan van Hove	P	0,66
H + h	Ygnaes van Elstlande	P	0,83
H	Pieter Rytckewaert	P	0,66
H + h	Pieter Scheynaert	P	1,00
H	Jan Meynghere	P	1,16
H + 0,03	Adriaen Pyc	P	1,00
H	Maerten Haghedoren	E	0,83
H	Willem Bouden	E	0,66
H	rla. Malen Sarazyn	E	0,66
H	Christoffel Schipman	E	0,58
H	Anthonis Ghys	E	0,66
H + 0,7	rla. Maerten van Damme	E	1,25
H	Jan Colenbuen	E	1,16
H	Adriaen vanden Clinghe	P	1,00

Volgende personen bewonen eveneens een huis maar gebruiken daarbij een vrij groot stuk grond, waardoor zij bij de hoeven genoteerd worden : Marcx Rape — Lioen Adaem — rla. Christiaen vander Gheynst.

In het kohier werd de pastoor niet expliciet opgenomen, toch kennen wij zijn naam : Heer Jan Russault. In het totaal kennen wij 39 bewoners van huizen, 7 personen, of 17% van het totaal, zijn eigenaar van de woning die zij betrekken. De gemiddelde geschatte waarde van deze woningen

bedraagt 0,82 lb. gr. VI., de gemiddelde pacht prijs van de verpachte huizen belooft 1,03 lb. gr. VI. Uit het kohier zelf konden wij niet vaststellen waar juist in de parochie deze huizen gelegen waren, maar naar analogie met Wulveringem (11), Proven (12) en Roesbrugge-Haringe (13) denken wij dat ook te Vinkem een dorpsplaats zou bestaan hebben, waar de meeste van bovenvermelde huizen gelegen waren.

Tegenover de huizen zonder of met weinig bijgaande grond stond de groep van de landbouwuittelingen. Vooraf dient vermeld dat wij uit het kohier 503 ha. landbouwgrond konden afleiden. Deze gronden werden door 63 pachters en eigenaars gebruikt; 394 ha. of 78,44 % van de grond werd verpacht, 109 ha. of 21,56 % werd door de eigenaar zelf gebruikt.

In tabel II geven wij de lijst der landbouwers, daarbij wordt het aantal ha. van hun bedrijf in Vinkem vermeld.

Tabel 2

Jan Hausoene	0,8	Alaert vanden Camere	8,6
rla. Jacob de Zack	1,3	Michiel van Dale	8,7
Marcx Rape	1,3	Jan Luwetter	8,8
Mahieu de Visch	1,3	Jan Schipman fs Jacob	8,8
Charels vander Steene	2,6	Valentyn Blondeel	9,0
Antheunis Lammen	2,6	Andries de Vos	9,0
Pieter de Bul	3,3	Lioen Schipman	9,0
Roeland Bluffier	4,0	Maerten Janssuene	9,7
rla. Christiaan vander Gheinste	4,2	Jan Troeye	10,2
rla. Claeys Meeuwe	4,7	rla. Gawein de Hollandere	10,2
Donaes van Elstlande	5,4	Pieter Balie	10,4
Maerten van Oultre	5,6	rla. Jan de Coninck	10,6
Ryckewaert de Cool	6,0	Christoffel vander Eecke	11,4
rla. Jacop Mispelbolle	6,1	Gillis Schipman	11,9
Antheunis vander Eecke	6,6	Omaer de Cock	13,0
Carel Ryckewaert	6,8	Zeghers de Gast	14,9
Germanyn van Moerkerke	6,8	Adriaen Basyn	15,0
Pauwels Schipman	6,9	Jacob Zoete	15,3

(11) SAV, 920 B, kohier Wulveringem, f° 18 v° 19.

(12) SAV, 920 B, kohier Proven, f° 39 v°.

(13) SAV, 919 A, kohier Haringe.

Lioen Adaem	7,9	Jo. rla. Cornelis Malegheer	15,4
rla. Gillis van Nieuwerkerke	7,9	Jan de Cool	16,4
Jacob de Nayere	8,0	Jan Blondeel	16,7
Maerten Pieren	8,0	Lioen Baroudt	19,6
Maerten Meeuwe	8,4	Oultre vanden Bussche	20,3
Joos Heyndericx	8,4	rla. Lioen de Buck	22,1
Heynderik Schillewaert	8,5	Zeghers Basyn junior	24,4

Te samen hebben deze bedrijven een oppervlakte van 465 ha. of 87,90 % van de totale omvang van het dorp. Wanneer wij deze gegevens indelen naar orde van grootte bekomen wij :

— dwergbedrijven (minder dan 1 ha.) :	1
— kleine bedrijven (van 1 tot 5 ha.) :	9
— middelmatige bedrijven (van 5 tot 15 ha.) :	30
— grote bedrijven (van 15 tot 30 ha) (14) :	9

totaal : 49

Uit bovenstaand overzicht blijkt dat de middelmatige bedrijven te Vinkem overheersen : zij vormen 61,22 % van het totaal.

Op het ogenblik dat de taxateurs van de 100e penning rondgaan om alle goederen in het dorp te taxeren, is een betrekkelijke rust al enkele jaren verbroken. In 1566 immers had de beeldenstorm gewoed (15) en daarmee brak een periode van onrust aan. Pauwel Heinderycx, de blijkbaar goed geïnformeerde Veurnse geschiedschrijver, stipt aan dat 400 gezinnen in 1567 de Kasselrij Veurne verlieten o.a. om godsdienstredenen (16). Vanaf 1571 worden meer en meer meldingen gemaakt van invallen en plunderingen door de geuzen (17). Tijdens de winter van 1574-75 veroorzaakten de voortdurende troepenverplaatsingen een zware last voor de inwoners van de Kasselrij, deze troepen hadden immers de gewoonte op het land te gaan leven, waarbij plundering,

(14) Voor de verantwoording van deze indeling verwijzen wij naar onze doctorale verhandeling in voorbereiding.

(15) *Algemene Geschiedenis der Nederlanden*, dl. IV, pp. 340-345.

(16) P. Heinderycx, *Jaerboeken van Veurne en Veurneambacht*, uitg. Ronse, Veurne, s.d., dl. III, p. 55.

(17) *Ibidem*, p. 84 en 94.

verkrachting en moord de inwoners niet bespaard bleven (18). In maart 1576 slaan de Spaanse troepen aan het muiten met opnieuw een aantal plunderingen en brandstichtingen als gevolg (19). In december 1578 begonnen de Malcontenten van de Baron van Montigny de houtlandse dorpen te plunderen, waarop de inwoners van deze dorpen zich terugtrokken in de parochies van het Bloote (19bis): door het opbreken van de bruggen over de vele diepe kanalen en grachten kon men de dorpen afzonderen en ze aldus beschermen tegen de plunderende soldaten (20). Eind september 1579 werden de houtlandse dorpen opnieuw zwaar geplunderd wat weer een algemene vlucht naar het Bloote teweeg bracht, om de situatie nog te verergeren braken nog een aantal ziekten onder de bevolking uit (21). Ondertussen had Veurne een calvinistischgezind stadsbestuur gekregen en stond daarmee aan de kant van de Staten-Generaal. Vanaf 1580 volgen de plunderingen en verwoestingen zich in zulk tempo op, dat heel wat mensen alles in de steek laten en verderop in rustiger plaatsen hun heil zoeken. De toestand in de Kasselrij Veurne was zo dramatisch geworden dat de hooftmannen van alle parochies aan Alexander Farnese een vermindering met 2/3 van de belastingen vragen; als argumenten voeren zij het volgende aan: «... comme lesdictz villaiges depuis le commencement de ceste guerre seroient esté de jour à aultre du tout exposez et ouvertz à souffrir une oppression et necessité extreme de toutes charges, exactions et domaiges dont ces troubles sont esté continuellement accompaignez, aians en moins, de nœuf à dix mois encha esté travaillez par deux ou trois foiz en la presence et presse du camp des Estatz, et estans encoires journellement gastez par la multiplication des passaiges et repassaiges de toutes sortes de compaignies des garnisons, sans icy mectre en compte et consideration le larrecin public et violence barbare des voleurs et vrybuters avecq pluisieurs

(18) Ibidem, p. 99.

(19) Ibidem, p. 105.

(19bis) Het Bloote is het poldergebied in de Kasselrij Veurne.

(20) Ibidem, p. 142.

(21) Ibidem, p. 155-158, 163-179, 188-189.

autres inconveniens et calamitez dont le discours serait sans fin et nombre; ce que tellement auroit destruit et ruyné les supplians qu'ilz ne se resentent à maintenant d'autre chose que d'ung abisme et infinité de toute misère et desolacion ...» (22). Ook Pauwel Heinderycx geeft een weinig rooskleurig beeld van de toestand van de Kasselrij in 1582: «Desen jare waren meer als d'helft der landen van Veurnambacht ongebruyckt. Sulcx gebeurde ter oorsaecke der onophoudelicke roovingen die vande garnisoenen bedreven wierden, ten gevolge der legers dieder maenden op maenden lanch bleven liggen, als oock door den dagelicxschen doortocht van troepen, welcke hun meester maecten van alles dat in hun bereyck was. Bovendies, hadden de bewooners der Casselrie, de menichvuldige afpersingen die de Walen van Rousbrugghede bedreven ten laste van alle de gone die goederen welcke aen de geestelicken toebehoort hadden ofte aengeslegen wierden, te voldoen, als oock de sware costen die op de landen gestelt waren. De groote sterfte, die ontstont door de peste ende andere heerschende sieckten (ende daer van luttel beteringe te verwachten was) bracht er oock yets aen toe. Alles was soo ergh als het maer zijn conde. Het lantvolck, sach hunne goederen stelen ende hunne beesten geweldigerhandt wegh drijven, sonder te weten aen wie clagen om troost te becommen. De eygenaren van goederen, die van de opbrengste hunner incommen leefden, hadden oock wel mogen hunne ceele toecnoopen: want tot heden hadden sy som d'helft vande pachten hunner eygdommen ende som een vierde getrocken, naervolghens dat die wel ofte qualick gelegen waren; maer desen jaere moesten sy de volle pachten der gebruyckte landen selfs quijtschelden, noch blijde zijnde dat hunne hofsteden bewoont ende hunlieder goederen voor niet gebruyckt wierden» (23). Niet alleen de ziekten decimeerden de bevolking, ook de grote levensduurte zorgde voor hongersnood met alle gevolgen vandien (24). In 1583 gingen de plunderingen naar hun climax wanneer de

(22) *Fragmenta*, 1e reeks, jg. 3, 1889, pp. 245-246.

(23) P. Heinderycx, *Jaerboeken*, dl. III, p. 199.

(24) *Ibidem*, pp. 202-203.

Spaanse en de Staatse troepen om beurt de Kasselrij aflopen en leegplunderen (25). Ondertussen was Alexander Farnese met de onderwerping van de opstandige Nederlanden begonnen, de ene stad na de andere werd heroverd waarbij ook Veurne aan de beurt kwam: de Stad en de Kasselrij gaven zich zonder belegering over aan de landvoogd op 27 juli 1583 (26). Daarmee kwam er echter geen einde aan de ellende van de bevolking: tijdens de belegeringen van Nieuwpoort en Diksmuide trokken de Spaanse soldaten opnieuw door het land en plunderden het gebied leeg, wat nog van bevolking overgebleven was verliet de Kasselrij (27). Wanneer het bestuur van de Kasselrij Veurne de «landscost» wil laten innen, komt het tot de volgende vaststelling: «... en werd voor dit jaer hier ghenen ontfanck ghemaect overmidts dat tplatte landt vander Casselrie, Vassalrien ende in-clavementen van diere, gheheel ghedesoleert, verlaten ende gheruineert zyn, ende d'jngheseten zoo uutgestorven vande onghewallen vander oorloghe aermoede ende pestilentie datter gheen persoonen overghebleven en zyn» (28). De verwoesting van de Kasselrij was het grootst in 1583 en 1584. Daarna komt langzaam verbetering in de toestand, ondanks het feit dat tot 1604 de belegerden uit de stad Oostende en hun belegeraars geregeld de Kasselrij trachten binnen te vallen om aan voedsel te geraken (29). Hoe evolueerde de toestand nu te Vinkem? Wij mogen gerust veronderstellen dat de situatie te Vinkem niet anders zal geweest zijn dan in de andere dorpen van de Kasselrij; over de toestand te Vinkem beschikken wij over een getuigenis van Jooris Bouckaert die van 1579 tot 1582 in Vinkem, nadien te Veurne woonde, hij verklaarde «... dat alle de parochianen van voornoemd Veinchem by de Franchoyzen verjaecht zyn gheweest ...» (29bis). Een bron die ons meer gegevens over de economische toestand van Vinkem kan inlichten is de

(25) Ibidem, pp. 211-214.

(26) Ibidem, p. 218.

(27) Ibidem, p. 226.

(28) RAB, KV, Kasselrijrekening 1583-84, f° 1.

(29) P. Heinderycx, *Jaerboeken*, dl. III, o.a. p. 312.

(29bis) RAB, KV, 2113, nr 1 f° 1.

Impost (30). De impost is een belasting die geïnd wordt op bier en wijn (zowel verbruikt in de openbare gelegenheden als in bezit gehouden door de andere personen) en op het slachten van dieren (31). De tarieven van de impost bleven vrij eenvormig: van 1552 tot 1577: enkelvoudige impost; 1577 tot 1587: dubbele impost; 1587-1588: enkele impost; 1588 tot 1614: dubbele impost (32). De impost werd aanvankelijk geïncasseerd, vanaf 1546 werd hij verpacht (33). Om de verschillende bedragen van de verpachtingen van de impost met elkaar te kunnen vergelijken, verdubbelen wij de enkelvoudige impost. De impost werd beïnvloed door twee elementen: enerzijds de algemene economische toestand, men mag aannemen dat het verbruik van bier, wijn en vlees in economisch gunstige perioden hoger zal liggen dan in perioden van economische depressies; anderzijds het bevolkingsaantal, meer mensen verbruiken gezamenlijk meer dan een klein aantal mensen. Wij veronderstellen dan ook dat de impost de trend van de economische evolutie en van het bevolkingsaantal weergeeft, daarbij rekening houdend dat politieke gebeurtenissen op de verpachtingen een voorbijgaande invloed kunnen uitoefenen. In tabel III willen wij per seizoen de bedragen van de verpachting van de impost opgeven.

Tabel 3.

Kolom A: de date (de «seizoenen» lopen van 1-5 tot 31-10 en van 1-11 tot 30-4; de rekeningen beginnen per 1-5); kolom B: bedrag per «seizoen»; kolom C: bedrag per jaar; kolom D: aangepast bedrag.

A	B	C	D
05-1552 tot 11-1552	125		
11-1552 tot 05-1553	98	223	446
05-1553 tot 11-1553	145		
11-1553 tot 05-1554	118	263	526

(30) ARA, RK, 29139 tot 29190.

(31) K. Maddens, *De Financiële Geschiedenis der Staten van Vlaanderen* (1588-1621), s.l., 1958, p. 83.

(32) K. Maddens, *Financiële Geschiedenis*, pp. 85, 99, 139.

(33) *Ibidem*, p. 98.

05-1554 tot 11-1554	112		
11-1554 tot 05-1555	114	226	452
05-1555 tot 11-1555	132		
11-1555 tot 05-1556	141	273	546
05-1556 tot 11-1556	131		
11-1556 tot 05-1557	108	239	478
05-1557 tot 11-1557	123		
11-1557 tot 05-1558	110	233	466
05-1558 tot 11-1558	115		
11-1558 tot 05-1559	90	205	410
05-1559 tot 11-1559	108		
11-1559 tot 05-1560	91	199	298
05-1560 tot 11-1560	82		
11-1560 tot 05-1561	52	134	268
05-1561 tot 11-1561	52		
11-1561 tot 05-1562	53	105	210
05-1562 tot 11-1562	78		
11-1562 tot 05-1563	62	140	280
05-1563 tot 11-1563	52		
11-1563 tot 05-1564	49	101	202
05-1564 tot 11-1564	42		
11-1564 tot 05-1565	47	89	178
05-1565 tot 11-1565	68		
11-1565 tot 05-1566	36	104	208
05-1566 tot 11-1566	61		
11-1566 tot 05-1567	66	127	254
05-1567 tot 11-1567	72		
11-1567 tot 05-1568	75	147	294
05-1568 tot 11-1568	60		
11-1568 tot 05-1569	58	118	236
05-1569 tot 11-1569	60		
11-1569 tot 05-1570	52	112	224
05-1570 tot 11-1570	69		
11-1570 tot 05-1571	78	147	294
05-1571 tot 11-1571	58		
11-1571 tot 05-1572	56	114	228
05-1572 tot 11-1572	48		
11-1572 tot 05-1573	89	137	274
05-1573 tot 11-1573	126		
11-1573 tot 05-1574	124	250	500
05-1574 tot 11-1574	106		106
11-1574 tot 05-1575	113	219	438
05-1575 tot 11-1576	137		
11-1575 tot 05-1576	108	245	490

05-1576 tot 11-1576	132		
11-1576 tot 05-1577	139	271	542
(lacune van 05-1577 tot 05-1578)			
05-1578 tot 11-1578	229		
11-1578 tot 05-1579	192	421	421
05-1579 tot 11-1579	134		
11-1579 tot 05-1580	148	282	282
05-1580 tot 11-1580	81		
(lacune van 11-580 tot 05-1581)			
05-1581 tot 11-1581	155		
11-1581 tot 05-1582	84	239	239
05-1582 tot 11-1582	68		
11-1582 tot 05-1583	0	68	68
05-1583 tot 11-1583	8		
11-1583 tot 05-1584	0,2	0,2	0,2
05-1584 tot 11-1584	37		
11-1584 tot 05-1585	126	163	163
05-1585 tot 11-1585	88		
11-1585 tot 05-1586	46	134	134
05-1586 tot 11-1586	37		
11-1586 tot 05-1587	28	65	65
05-1587 tot 11-1587	32		
11-1587 tot 05-1588	22	54	108
05-1588 tot 11-1588	33 (x 2)		
11-1588 tot 05-1589	32	98	98 (34)
05-1589 tot 11-1589	63		
11-1589 tot 05-1590	52	115	115
05-1590 tot 11-1590	69		
11-1590 tot 05-1591	58	127	127
05-1591 tot 11-1591	41		
11-1591 tot 05-1592	45	86	86
05-1592 tot 11-1592	41		
11-1592 tot 05-1593	65	106	106
05-1593 tot 11-1593	105		
11-1593 tot 05-1594	102	207	207
05-1594 tot 11-1594	91		
11-1594 tot 05-1595	113	204	204
05-1595 tot 11-1595	87		
11-1595 tot 05-1596	102	189	189
05-1596 tot 11-1596	87		
11-1596 tot 05-1597	103	190	190
05-1597 tot 11-1597	125		

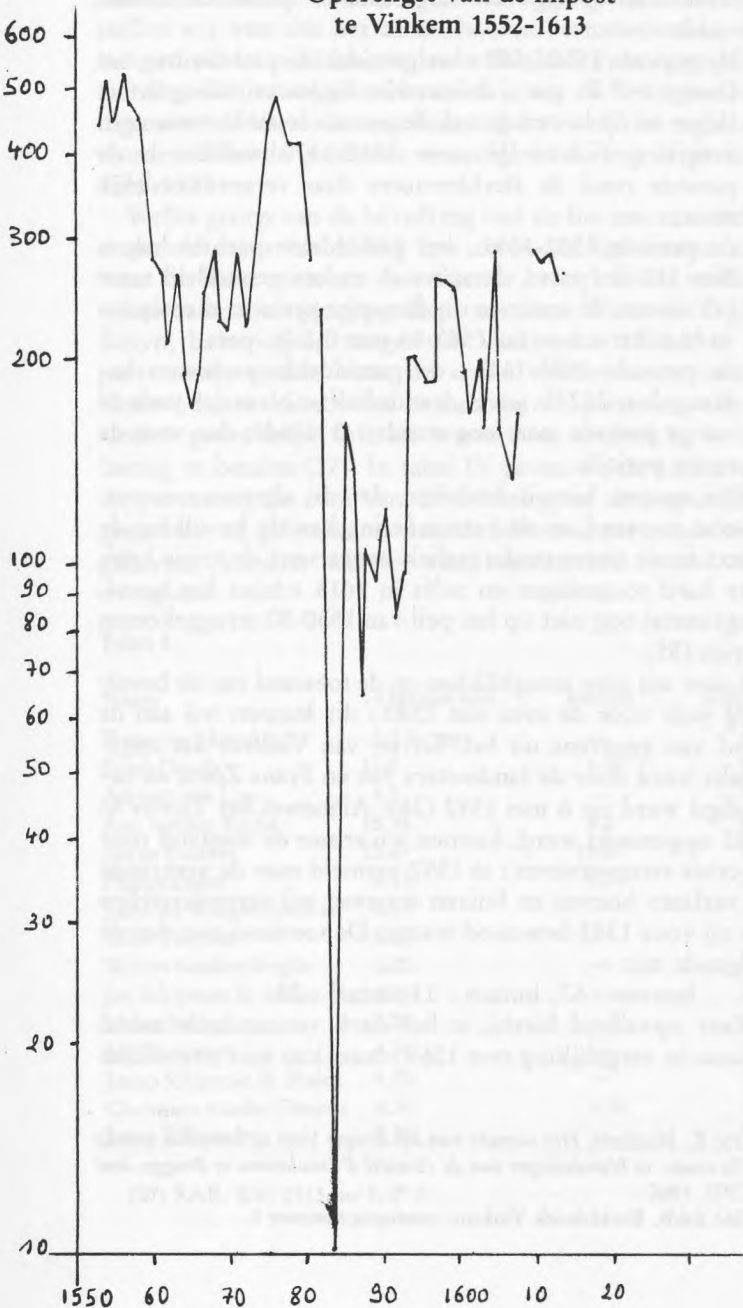
(34) Vanaf hier worden de bedragen aangepast.

11-1597 tot 05-1598	145	270	270
05-1598 tot 11-1598	134		
11-1598 tot 05-1599	132	266	266
05-1599 tot 11-1599	128		
11-1599 tot 05-1600	85	213	213
05-1600 tot 11-1600	103		
11-1600 tot 05-1601	93	196	196
05-1601 tot 11-1601	84		
11-1601 tot 05-1602	89	173	173
05-1602 tot 11-1602	100		
11-1602 tot 05-1603	101	201	201
05-1603 tot 11-1603	93		
11-1603 tot 05-1604	68	161	161
05-1604 tot 11-1604	160		
11-1604 tot 05-1605	132	291	291
05-1605 tot 11-1605	91		
11-1605 tot 05-1606	66	157	157
05-1606 tot 11-1606	71		
11-1606 tot 05-1607	66	137	137
05-1607 tot 11-1607	74		
11-1607 tot 05-1608	96	170	170
(lacune van 05-1608 tot 11-1608)			
11-1608 tot 05-1609	105		
05-1609 tot 11-1609	125		
11-1609 tot 05-1610	167	292	292
05-1610 tot 11-1610	149		
11-1610 tot 05-1611	135	284	284
05-1611 tot 11-1611	164		
11-1611 tot 05-1612	125	289	289
05-1612 tot 11-1612	137		
11-1612 tot 05-1613	126	263	263

De gegevens van tabel III worden tot een kurve verwerkt op bijgaande grafiek : op de millimetrische as komen de jaartallen a rato van een jaar per millimeter; op de logaritmische as komen de cijfers uit kolom D, hierbij merken wij op dat wij om technische redenen de waarde 8,2 van het jaar 1583-1584 herleiden tot 10.

Alhoewel wij bij de voorgaande tabel en grafiek duidelijk voorop willen stellen dat de opgenomen cijfers de pacht-prijzen van de impost zijn en niet de werkelijke bedragen, denken wij toch volgende conclusie te mogen maken : wij

LB. PARS.

Opbrengst van de impost
te Vinkem 1552-1613

kunnen hier goed drie afgetekende perioden onderscheiden :

1. de periode 1550-1580 : het gemiddelde pachtbedrag bedraagt 349 lb. par., de sommen liggen vrij hoog in het begin en op het einde van de periode maar vertonen een inzinking tijdens de jaren 1560-1570 wellicht is de periode rond de Beeldenstorm daar verantwoordelijk voor;
2. de periode 1582-1592 : het gemiddelde pachtbedrag is hier 110 lb. pars., de sommen maken gemiddeld maar $\frac{1}{3}$ uit van de sommen uit de vorige periode, dieptepunt is hier het rekenjaar 1583-84 met 8,2 lb. pars.;
3. de periode 1593-1613 : de gemiddelde pachtsom bedraagt hier 212 lb. pars., wat de helft meer is dan voor de vorige periode maar nog steeds $\frac{1}{3}$ minder dan voor de eerste periode.

Wij mogen hieruit besluiten dat de algemene economische toestand en de vermindering van de bevolking de cijfers in de voorgaande grafiek beheersen : de crisis heeft zeer hard toegeslagen en zelfs in 1613 schijnt het bevolkingsaantal nog niet op het peil van 1550-80 teruggekomen te zijn (35).

Laten wij even terugblikken op de toestand van de bevolking juist voor de crisi van 1583 : dit kunnen wij aan de hand van gegevens uit het Terrier van Vinkem dat opgemaakt werd door de landmeters Jan en Frans Zoete en beëindigd werd op 6 mei 1592 (36). Alhoewel het Terrier in 1592 opgemaakt werd, kunnen wij ermee de toestand voor de crisis reconstrueren : in 1592 vermeld men de verbrande en verlaten hoeven en huizen waarvan wij veronderstellen dat zij voor 1583 bewoond waren. De toestand zou dan de volgende zijn :

hoeven : 67; huizen : 11; totaal : 78.

Zeer opvallend hierbij is het sterk verminderde aantal huizen in vergelijking met 1569 : men kan hier nauwelijks

(35) K. Maddens, *Het uitzicht van het Brugse Vrije op het einde van de XVIe eeuw*, in *Handelingen van de «Société d'Emulation» te Brugge*, deel XCVII, 1960.

(36) RAB, Kerkfabriek Vinkem, voorlopig nummer 1.

nog spreken over een dorpsplaats, het aantal huizen van niet-landbouwers is met 74 % teruggelopen; anderzijds stellen wij vast dat het aantal hoeven vermeerderd is, wij kunnen echter niet vermoeden welke bedrijven opgesplitst werden. Het totaal aantal haarden is met 29 % verminderd tegenover 1569; deze vermindering kan wellicht verklaard worden door de groeiende onveiligheid tijdens de periode 1569-1583.

Welke groep van de bevolking had nu het meest te lijden onder de crisis van 1583? Een antwoord ligt zomaar niet voor de hand maar uit de volgende bron kunnen wellicht enkele aanwijzingen opgediept worden. Wanneer Zegher Basyn, belastingsontvanger van Vinkem, in 1586 1385 lb. pars. moet vinden voor de «rolle vanden coste vanden lande», komt hij tot het besluit dat 15 personen niet of slechts gedeeltelijk in staat waren hun aandeel in de belasting te betalen (37). In tabel IV geven wij de namen van de personen, de som van de belasting en de oppervlakte grond die zij gebruikten: daar de belasting per gemet werd geheven, konden wij tot een benaderende omrekening overgaan.

Tabel 4.

Naam	Te betalen som	Betaald	Opp. in ha.
Pieter van Houcke	5,2 lb. pars.	—	1,73
Frans Doude	14,3	5,05	4,8
Adriaen van Loo	4,1	—	1,3
Ant. vanden Eecke	25,56	9,0	8,52
Jan de Poorter	23,67	13,67	7,9
Philips Zoete	8,45	6,20	2,81
Jacob de Waeghemaecker	0,44	—	0,15
Gillis Tierman	0,20	—	0,07
Willem vanden Berghe	0,20	—	0,07
Jan Schipman fs. Malen	0,20	—	0,07
Malen Baelgie	0,20	—	0,07
Jan Blaeuvoet	4,31	—	1,4
Jacop Schipman fs. Malen	1,73	—	0,60
Christiaen vander Gheinst	6,50	4,05	2,1
Jacop Schipman	0,86	—	0,28

(37) RAB, KV, 2113, nr 1, f° 1.

Over deze 15 personen werden door de reeds vermelde Jooris Bouckaert en door Ryckewaert de Cool fs. Jan, 43 jaar oud en wonend te Vinkem, volgende getuigenissen afgelegd (38) :

- over van Houcke, Doude, van Loo en vanden Eecke weten beiden te vertellen dat zij tijdens de troebelen gestorven zijn «zo in Veurne zom elders onder de hagen» en dat zij geen goed nalieten;
- van de anderen weten zij te vermelden dat zij allen arm en zonder bezittingen na te laten gestorven zijn, uitgenomen Baelgie en Blaeuvoet, zij zijn «schamele aerbeyders die cost bejaghen met heurlieden daghelixen aerbeyt».

Uit de grootte van de bedrijven van bovenvermelde personen en uit de daarbij gevoegde getuigenissen kan men besluiten dat vooral de kleine landbouwers en het landbouwproletariaat het hardst door de crisis getroffen werd.

Na het dieptepunt van 1583 komt vrij vlug het herstel op gang. Uit een aantal bronnen konden wij dienaangaande enkele gegevens terugvinden. Jaarlijks werden door de Kasselrij de «landscoten», geïnd, daar deze per gemet werden omgerekend, is het vrij gemakkelijk aan de hand van de verschuldigde bedragen en de betaalde sommen een procent van de gebruikte gronden te berekenen (39). Zie tabel V.

Tabel 5.

Jaar	Procent gebruikte grond
1583-84	0
1584-85	14
1585-86	18
1586-87	37
1587-88	81
1588-89	95
1589-90	100 (40)

(38) Ibidem, f° 1-2.

(39) De «landscoten» zijn kasselrijbelastingen door alle parochies te betalen.

(40) RAB, KV, Kasselrijrekeningen 39-45.

Aan de hand van deze tabel kunnen wij de wederopbouw van Vinkem op een eerste manier volgen : in 7 jaar tijd werden alle gronden opnieuw in gebruik genomen waarbij de procenten van 1586-87 en 1587-88 vooral in het oog springen : de toename bedraagt ongeveer 50 %. Een tweede manier om de herleving van Vinkem te volgen wordt ons geboden door de gegevens van een belasting op de bezaaide landen en de veestapel. Zie tabel VI.

Tabel 6.

Jaar	Bedrag in lb. g. VI.
1584-85	5,15
1585-86	9,66
1586-87	23,50
1587-88	26,00
—	—
1589-90	39,16
1590-91	41,75 (41)

Ook met de cijfers van deze tabel is het mogelijk het herstel van de parochie Vinkem te volgen : zij geven dezelfde trend aan als de gegevens uit tabel V.

Het is uiteraard interessant te vernemen hoeveel hoeven en huizen in 1592 bewoond werden : de gegevens daaromtrent kunnen wij putten uit het Terrier van Vinkem van 1592. De toestand was de volgende :

hoeven 56; huizen 5; totaal 61.

In vergelijking met 1583 stellen wij vast dat er 11 afgebrande of vervallen hoeven zijn en 6 huizen die in dezelfde staat verkeren, het aantal haarden is met 21 % verminderd, voor de hoeven en de huizen afzonderlijk is dit respectievelijk 16 en 45 %. Uit het verdwijnen van de kleine bedrijfjes en huizen kan nogmaals verondersteld worden dat vooral het landbouwproletariaat en de kleine landbouwers het meest getroffen werden door de crisis.

Alhoewel het normale leven zich langzamerhand kon herstellen te Vinkem, was alle oorlogsdreiging zeker niet

(41) RAB, KV, Kasselrijrekeningen 39-45.

verdwenen : tijdens de periode van 20 december 1597 tot 12 april 1598 werden de «ceurlinghen» van Vinkem in de rekening van de parochie opgenomen «ter cause van vacac-tien ende dienst by hemlieden ghedaen als ten alarme ghe-weest hebbende te twee stonden te leighe watere ende eene tot Alveringhem zonder danof eenighe gaygen ontvanghen thebben» (42). Volgende personen worden dan ook in de rekening als «ceurlinghen» vermeld :

Jo. Jan de la Tour, kapitein	Ryckewaert de Cool jr.
Lyoen de Buck, luitenant	Pieter Angoen
Jan Schipman, korporaal	Jacques Marissael
Ryckewaert de Cool sr.	Franchoy de Zoomer
Guillelmus Valckier	Jan Blondeel
Marcx Pannecoucke	Antheunis Haelewycq
Jan Maryssael	Caerle Teeman
Andries Haelewycq	Jan Pamer
Christiaan Coppen	Mechiel Brouck
Jacques Outerssone	

Aan de reeds bovenvermelde terrier werd tussen 1605 en 1610 (43) een aanvulling aangebracht : in margine werden de namen van de gebruikers van de gronden vermeld; daardoor kunnen wij de toestand voor de periode omstreeks 1610 reconstrueren :

hoeven 49 (5 hoeven zijn in andere bedrijven opge-nomen); huizen 6; totaal 55.

Uit de bron kunnen wij afleiden dat de afgebrande en ver-nielde hoeven niet opnieuw werden herbouwd, de lande-rijen behorend tot die bedrijven werden wel door andere landbouwers in gebruik genomen.

In tabel VII geven wij de namen van de bewoners der huizen, en in tabel VIII worden de landbouwers opge-nomen.

(42) RAB, KV, 2113, f° 3.

(43) Een juiste datering van de aanvullingen is niet mogelijk; uit de Dis-rekeningen van Wulveringem, die in 1615 aanvangen, konden wij afleiden dat de aanvulling vóór 1615 moet gebeurd zijn.

Tabel 7.

- kolom A : aard van het huis : h + getal : huis met bijgaande grond in ha
 — kolom B : bewoner
 — kolom C : vermelding of het huis door de eigenaar (E) of door de pachter (P) bewoond wordt.

A	B	C
H + 0,05	Noel Vilein	E
H + 0,08	Maerten vanden Berghe	P
H + 0,11	Lammen Fossu	P
H + 0,56	Jan Vercamer	P
H + 0,61 Broucken	P
H + 0,62	Jacques Bredenne	P

Tabel 8.

Jan van Stavel	0,9 ha
Joos Heghere	1,1
Antheunis Gallo	1,4
Guillaume Roobant	1,5
Dieric Gauweloos	1,5
Pieter Vlieghe	1,6
Jan Valckgrave	2,2
Joos Thiereman	2,5
Jo. A. Sperinck	2,6
Pieter Tyteca	2,8
Germain van Moerkërke	2,9
Jan Goens	3,0
Jacques Bernaert	3,3
Philips du Wene	3,3
Guillelmus Platteel	3,4
Anthoine Thorreele	3,5
Cornelis Malegheer	3,5
Pastoor	4,1
Hendric de Man	4,5
Frans Boone	4,9
Rla. Jan Bruneel	6,0
Pieter Bollengier	6,2
Philips Houvenaghele	6,4
Hendric Leynaert	6,6
Passchier Tycque	6,7
Jo. Charles de Moucheron	7,3

Omaer Huussuene	7,3
Frans Basyn	7,6
Pieter de Witte	7,9
Jan Hedin	8,4
Jacques Hertoghe	8,6
Guillaume Bindt	9,7
Cornelis Wegghe	9,7
Pieter Hendricx	9,7
Rla. Jan Hertoghe	10,3
Jan van Hercke	11,0
Pieter Lowycq	11,1
Jan Sys	11,3
Adriaen Rycquewaert	12,0
Joos Brabander	12,8
Cornelis Thomaere	13,0
Antheunis de Scgryver	13,5
Jan de Clercq	15,1
..... Haelewyccq	15,2
Jacques Beusaert	17,6
Jan de Croocq	19,7
Pieter de Brune	21,6
Mr Pieter Pattheet	24,3
Hof ter Torelen	42,2

Hierbij dient opgemerkt dat volgende personen meer dan één bedrijf beheren : Anthoine Thorreele 2; Pieter de Brune 2; Mr Pieter Pattheet 4.

De totale oppervlakte door de bedrivers gebruikt bedraagt 413,3 ha. of 77,68 % van de totale oppervlakte van de parochie Vinkem; tegenover 1569 is dit een vermindering met 10,22 %. Indien wij de bedrijven indelen volgens de zelfde normen als in 1569 bekomen wij :

— dwergbedrijven	1
— kleine bedrijven	19
— middelmatige bedrijven	22
— grote bedrijven	6
— zeer grote bedrijven	1
totaal	49

Vergelijken wij deze resultaten met die van 1569 dan valt op dat :

— het totaal aantal bedrijven nagenoeg hetzelfde is

- het aantal kleine bedrijven verdubbeld is ten nadele van de middelmatige en grote bedrijven
- een bedrijf groter is dan 30 ha., wat niet voorkwam in 1569.

Waar wij over gegevens beschikken nopens de bedrijven en de bedrijfsoppervlakte, kunnen wij ook voor de aard van het bezit enkele cijfers naar voor brengen (44). Zie tabel IX.

Tabel 9.

- kolom A : aard van de eigenaar;
- kolom B : aantal eigenaars;
- kolom C : totale oppervlakte in ha.;
- kolom D : procentuele verhouding tegenover het totaal.

1569	A	B	C	D
	Kloosters	3	8,9	2,1
	Instellingen	9	21,4	4,4
	Adel	8	84,6	17,5
	Overigen	112	363,1	75,9
	Totalen	132	478,0	100 %

1592	A	B	C	D
	Kloosters	2	7,8	1,3
	Instellingen	9	18,8	3,5
	Adel	19	177,2	33,6
	Overigen	85	323,4	61,6
	Totalen	115	527,2	100 %

Tegenover de Kloosters en de Instellingen die samen 1,7 % verliezen staat de 16 % winst van de Adel, het grootste verlies wordt geleden door de «Overigen»: 14,9 %.

Een laatste vraag die in het kader van dit artikel kan gesteld worden is: hoe groot was het bevolkingsaantal van Vinkem? Op deze vraag kunnen wij niet rechtstreeks antwoorden bij gebrek aan zuiver demografische bronnen, wel kunnen wij met het aantal haarden een benaderend bevolkingscijfer vooropstellen. Vertrekkend uit de veronderstel-

(44) De gegevens werden eveneens geput uit het Terrier van 1592.

ling dat één haard ongeveer 5 mensen vertegenwoordigt (45) zouden wij volgende cijfers kunnen weerhouden :

1569 (46)	51 (47)	39	90
1583	67	11	78
1592	56	5	61
1605-10	49	6	55

Uitgaande van voorgaande veronderstelling zou het benaderend bevolkingscijfer van Vinkem kunnen worden

1569	450 inwoners	100 %
1583	390	86 %
1592	305	67 %
1605-10	275	61 %

BESLUIT

Uit deze kleine studie over een parochie uit het zandleemgebied van de Kasselrij Veurne tijdens de crisisperiode 1580-1610 kunnen enkele beperkte besluiten getrokken worden. Een welvarende landbouwgemeenschap wordt zeer zwaar getroffen door de vele oorlogen tijdens de vermelde periode, in 1584-84 was de bevolking van Vinkem zelfs volledig verdwenen, vrij spoedig wordt het dorp weer bevolkt zodanig dat in 1590 alle landbouwgronden opnieuw in cultuur gebracht zijn. Daarentegen bleven de kleine boeren en het landbouwproletariaat, die het ergst te verduren hadden tijdens de crisis, het langst achterwege. Zowel uit de cijfers van de Impost als uit de benaderende bevolkingscijfers mogen wij vaststellen dat het bevolkingscijfer van 1610 nog steeds een 35 % lager ligt dan in 1569.

P. VANDEWALLE

(45) Dr. C. Vandenbroeke wijst erop dat voor de periode 16e - eerste helft 17e eeuw het coëfficiënt 5 voor de grootte van een gezin aannemelijk is; zie C. Vandenbroeke, *Historische Demografie*, vrije cursus RUG, p. 12.

(46) In de volgende kolommen : aantal landbouwers, aantal niet-landbouwers, totaal.

(47) Het aantal landbouwers bedraagt 50 + 1 taxateur waarvan wij de bedrijfsgrootte niet kennen.